

ЛИСОДЄД О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.8(094.4)(477)

НОВИЙ ЗАКОН УНІС НОВІ КОРЕКТИВИ У ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСУДЖЕНИХ (КОМЕНТАР ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ ВІД 7 ВЕРЕСНЯ 2016 Р. № 1492-VIII)

Стаття присвячена аналізу найбільш важливих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII.

Ключові слова: Кримінально-виконавчий кодекс України, правовий статус засуджених, пробація, арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі.

Статья посвящена анализу наиболее важных положений Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по обеспечению исполнения уголовных наказаний и реализации прав осужденных» от 7 сентября 2016 г. № 1492-VIII.

Ключевые слова: Уголовно-исполнительный кодекс Украины, правовой статус осужденных, пробация, арест, ограничение свободы, лишение свободы на определенный срок, пожизненное лишение свободы.

The article is devoted to the analysis of the most significant provisions of the Law of Ukraine of the 7th of September, 2016 № 1492-VIII “On the alteration of certain legislative enactments of Ukraine with regard to ensuring the execution of sentences in criminal cases and the exercise of rights of convicted persons”.

Key words: Penitentiary Code of Ukraine, legal status of convicts, probation, arrest, restraint of liberty, deprivation of freedom for determined period, life imprisonment.

Вступ. Згідно зі ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) України, завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є визначення правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов’язків. Діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України як головної каральної служби нашої країни щодо виконання таких завдань повинна проводитись на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина, а персонал Державної кримінально-виконавчої служби України зобов’язаний поважати гідність людини, виявляти до неї гуманне ставлення. Непередбачене законодавством обмеження прав і свобод людини та громадянина неприпустиме й тягне за собою відповідальність згідно із законом [1].

Поки що це – задекларовані положення та далекі орієнтири, до яких ми мусимо прагнути, бо не можна гарантувати захист права, якщо його немає або відсутній надійний механізм його реалізації, або створюються штучні перепони під час його реалізації в тому числі й шляхом зловживань з боку суб’єктів кримінально-виконавчих правовідносин. Навіть у кон-

цептуальних документах визнається той факт, що чинна система виконання кримінальних покарань і попереднього ув'язнення в Україні не відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку суспільства та принципам гуманізму й поваги до прав і свобод людини в процесі виконання покарань [2], умови тримання засуджених в Україні не відповідають ні європейським, ні міжнародним стандартам поводження із засудженими [3].

Не можна сказати, що із цього приводу нічого не робиться: за останні п'ять років прийнято низку базових, на нашу думку, законів (від 21 січня 2010 р. № 1828-VI [4], від 5 вересня 2013 р. № 435-VII [5], від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6]), які суттєво покращили правовий статус засуджених в Україні [7–9]. Але варто зазначити, що чимало положень цих законів, які загалом узгоджуються з міжнародними стандартами, можна було б передбачити ще навіть у проекті КВК України, але їх упровадження спочатку Державним департаментом України з питань виконання покарань, а потім і Державною пенітенціарною службою України було розтягнуто вже на другий десяток років.

Постановка завдання. Верховною Радою України прийнятий черговий закон – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII, аналізу найбільш важливих положень якого й присвячена стаття [10].

Результати дослідження. Цим Законом уносяться зміни та доповнення до Кримінального кодексу України, КВК України, Кримінального процесуального кодексу України й окремих законів України стосовно законодавчого урегулювання питань, пов'язаних із упровадженням в Україні інституту пробації, окремих питань правового статусу засуджених і виконання окремих видів кримінальних покарань.

Зокрема, стосовно пробації варто зазначити таке:

1) разом із режимом, суспільно корисною працею, навчанням і громадським впливом пробація належить до основних засобів виправлення й ресоціалізації засуджених (ч. 3 ст. 6 КВК України), чого не було раніше;

2) засуджені, до яких судом застосовано пробацію, користуються правами та виконують обов'язки, визначеними КВК України й Законом України «Про пробацію» (ч. 7 ст. 8, ч. 3 ст. 9 КВК України). Тобто особи, засуджені до таких видів кримінальних покарань, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські та виправні роботи, отримують додаткові права, передбачені ст. 16 Закону України «Про пробацію» [11], а саме: право на участь у складенні індивідуального плану роботи з ними; роз'яснення своїх прав та обов'язків; отримання інформації про умови відбування покарання та здійснення органом пробації нагляду; отримання інформації про можливу допомогу й консультації; участь у програмах і заходах, що організуються органом пробації; дотримання правового режиму інформації з обмеженим доступом, оскарження рішень, дій або бездіяльності персоналу органу пробації. Але для них закріплюються й додаткові обов'язки, передбачені ст. 17 Закону України «Про пробацію», а саме: виконувати встановлені законом і покладені на них рішенням суду обов'язки; не вчиняти правопорушень; виконувати законні вимоги персоналу органу пробації; надавати достовірну інформацію персоналу органу пробації;

3) у ст. 11 КВК України встановлюється нова система органів виконання покарань: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань і пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації, тобто на зміну кримінально-виконавчим інспекціям прийшла довгоочікувана «служба пробації»;

4) розширені повноваження уповноваженого органу з питань пробації порівняно з кримінально-виконавчими інспекціями. Крім уже звичних повноважень кримінально-виконавчих інспекцій (виконання покарань у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт, здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, а також звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років), ці

органи також забезпечують реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійснення заходів щодо підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку ст. 57 КВК України; здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених і запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень (ст. 13 КВК України). У зв'язку з цим відповідні зміни вносяться у ст. ст. 30–35 КВК України стосовно виконання покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, ст. ст. 36–37, 39–40 КВК України – стосовно виконання покарання у вигляді громадських робіт, ст. ст. 41–42, 44–46 КВК України – стосовно виконання виправних робіт, ст. 57 КВК України – стосовно виконання обмеження волі, ст. ст. 153–154, 156, 163–166 КВК України – щодо звільнення засуджених і здійснення контролю за їхньою поведінкою.

Стосовно правового статусу засуджених можемо вказати таке:

1) знову змінюється механізм реалізації засудженими права на звернення. Подання відповідних письмових звернень засудженими у двох примірниках, один із яких з відміткою про отримання залишався в засудженого, як установив Закон України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6], замінюється видачею адміністрацією установи виконання покарань засудженому талона-підтвердження про отримання звернення (кореспонденції). Установлюється, що протягом трьох діб (а у випадках, установлених законодавством, протягом однієї доби) з часу видачі талона-підтвердження зазначене звернення (кореспонденція) направляється адресату (абз. 4 ч. 1 ст. 8 КВК України);

2) з абз. 9 ч. 1 ст. 8 КВК України виключено зайве положення щодо встановлення тривалості робочого дня з 7 до 17 години або з 6 до 16 години, яке теж було закріплено Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6];

3) ч. 1 ст. 8 КВК України доповнюється новим правом засуджених на отримання копій документів із їхніх особових справ та інших, пов'язаних із реалізацією їхніх прав, документів у порядку, встановленому Міністерством юстиції України;

4) уточнюється положення про заборону примусового переривання сну засуджених у нічний час. Винятками із цього положення є вчинення засудженими втечі, масових заворушень, виникнення пожежі, аварії, стихійного лиха чи безпосередньої загрози життю засуджених (ч. 5 ст. 8 КВК України).

Стосовно виконання арешту потрібно зазначити таке:

1) за початковою редакцією глави 12 КВК України, засудженим до арешту заборонялися побачення з родичами, за винятком адвокатів або інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, одержання посилок (передач) і бандеролей, за винятком посилок (передач), що містили предмети одягу за сезоном. Вони тримались в умовах ізоляції в приміщеннях камерного типу, не залучались до праці, окрім робіт із благоустрою арештних домів, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або допоміжних робіт із забезпечення арештних домів продовольством, як правило, в порядку черговості й не більше як дві години на день, їм надавалась прогулянка тривалістю до однієї години, а неповнолітнім – до двох годин. Дозволялось витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші в сумі до сімдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати, не дозволялись телефонні розмови, окрім близьких родичів за виняткових обставин. На них поширювались інші обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Тобто арешт розглядався як короточасне позбавлення волі [12, с. 78; 13, с. 14], але з досить суворими умовами тримання, навіть суворішими, ніж у колоніях максимального рівня безпеки [14, с. 134];

2) надалі Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6] засудженим до арешту дозволено отримувати посилки (передачі) і бандеролі без обмеження їх кількості, отримуюча-

ти грошові перекази; одержувати й відправляти листи та телеграми без обмеження їх кількості. Цим Законом установлюється, що засуджені до арешту мають право витратити гроші зі своїх особових рахунків без обмеження їх обсягу для придбання продуктів харчування, одягу, взуття, літератури, письмового приладдя і предметів першої потреби; одержувати один раз на місяць короткострокове побачення, а неповнолітні засуджені – короткострокові побачення без обмеження їх кількості. Тобто арешт став, на нашу думку, по суті, не окремим видом кримінального покарання, а якимось привілейованим короткочасним позбавленням волі. Чи потрібно це?

Стосовно виконання обмеження волі можна вказати таке:

1) стаття 57 КВК України доповнюється положенням про те, що допускається переведення засудженого для подальшого відбування покарання з одного виправного центру до іншого для розміщення засудженого за місцем проживання його близьких родичів за наявності поважних причин, що перешкоджають подальшому перебуванню засудженого в цьому виправному центрі.

Варто зазначити, що із цими змінами відслідковуються певна неузгодженість норм КВК України: за ч. 4 ст. 10 КВК України, у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я засуджених, до яких, згідно із законом, у зв'язку з їхньою участю в кримінальному судочинстві прийнято рішення про застосування заходів безпеки, допускається переведення засуджених в інший виправний центр, а в разі наявності поважних причин, що перешкоджають подальшому перебуванню засудженого в цьому виправному центрі, – теж в інший, але чомусь обов'язково для розміщення засудженого за місцем проживання його близьких родичів. А якщо засуджений не хоче до близьких родичів і хто, на підставі чого і як буде встановлювати, чи є ця причина для переведення поважною?

2) частина 3 ст. 59 КВК України доповнюється новою гарантованою підставою для короткочасних виїздів за межі виправного центру – у разі необхідності оформлення документів для призначення та виплати пенсії;

3) у засуджених до обмеження волі з'являється новий обов'язок – виконувати в разі залучення роботу із самообслуговування та благоустрою виправного центру (абз. 7 ч. 4 ст. 59 КВК України), а ст. 60 КВК України доповнюється положенням про те, що таке залучення можливе без оплати праці лише до робіт із благоустрою виправних центрів і прилеглих до них територій, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених чи до допоміжних робіт із забезпечення виправних центрів продовольством у порядку черговості в неробочий час і не більш як на дві години на день;

4) КВК України доповнюється новою ст. 60¹ про загальнообов'язкове державне соціальне страхування й пенсійне забезпечення засуджених до обмеження волі, залучених до суспільно корисної оплачуваної праці за строковим трудовим договором. Установлюється, що засуджені мають право на загальних підставах на призначення та отримання пенсії за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника й в інших випадках, передбачених законодавством про пенсійне забезпечення. Пенсії засудженим за наявності відповідного права призначаються територіальними органами Пенсійного фонду України за місцем відбування покарання, їх виплата здійснюється на рахунок установи за місцем відбування покарання. Із пенсій засуджених відшкодовуються витрати на їх утримання в установах виконання покарань, але не менше як п'ятдесят відсотків пенсії зараховується установою за місцем відбування покарання на особовий рахунок засудженого.

Стосовно виконання позбавлення волі на певний строк варто зазначити таке:

1) у слідчих ізоляторах чи виправних колоніях максимального рівня безпеки для робіт із господарського обслуговування дозволяється залишати будь-яких засуджених за їхньою згодою, крім засуджених за особливо тяжкі злочини (ч. 1 ст. 89 КВК України);

2) отримали право триматися окремо від інших категорій засуджених поряд із засудженими, які раніше працювали в суді, органах прокуратури, юстиції, правоохоронних органах, і особи, які здійснювали адвокатську діяльність, за наявності власного бажання (ч. 5 ст. 92 КВК України);

3) нарешті зняті обмеження щодо витрачання засудженими до позбавлення волі коштів. Установлюється, що засуджені мають право придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування, одяг, взуття, білизну і предмети першої потреби на гроші, зароблені в колоніях, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу, без обмеження їх обсягу (ч. 1 ст. 108, ч. 1 ст. 143 КВК України). У зв'язку з цим із ч. 1 ст. 130 КВК України виключений такий захід заохочення, як дозвіл додатково витратити гроші для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби в сумі до п'ятнадцяти відсотків мінімального розміру заробітної плати, а зі ст. ст. 130–140, ч. 2 ст. 143, ч. 6 ст. 151 КВК України – право на додаткове витрачання грошей, яке надавалось тільки за сумлінної поведінки й сумлінного ставлення до праці та ще й після відбуття певного строку покарання;

4) закріплений на рівні закону механізм реалізації права засуджених на телефонні розмови. Установлюється, що телефонні розмови проводяться протягом дня у вільний від роботи час і поза часом, передбаченим для приймання їжі та безперервного сну, а за необхідності й за погодженням із адміністрацією – у будь-який час (абз. 2 ч. 5 ст. 110 КВК України);

5) упорядковуються проблеми, що виникли під час реалізації засудженими до позбавлення волі права на користування мережею Інтернет, яке було надане засудженим до обмеження та позбавлення волі теж Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6]. Зокрема, на рівні закону, а не інструкції встановлюється, що засуджені користуються мережею Інтернет під контролем адміністрації. Їм дозволяється створювати електронні поштові скриньки й користуватися ними, але адміністрація установи виконання покарань може ознайомлюватися зі змістом вхідних і вихідних повідомлень, якщо це необхідно з огляду на індивідуальні ризики окремих засуджених. Засудженим забороняється реєструватися на веб-сайтах, формувати будь-які бази даних, накопичувальні диски, відвідувати сайти соціальних мереж, сайти, що пропагують жорстокість, насильство тощо (ч. 7 ст. 110 КВК України);

6) установлюється, що засудженим, які перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я, не зарахованих до відання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань і пробачії, тривалі побачення не надаються (ч. 6 ст. 116 КВК України);

7) закріплене Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6] право, а не обов'язок засуджених працювати доповнюється нормою про укладення строкового трудового договору між засудженим і виправною колонією чи слідчим ізолятором, але із застереженням, що праця засуджених до позбавлення волі регулюється законодавством про працю з особливостями, встановленими КВК України (ч. 1 ст. 118 КВК України). Установлюється, що не тільки час початку та закінчення роботи (зміни), а й місце і вид роботи визначаються адміністрацією колонії (ч. 1 ст. 119 КВК України);

8) у ч. 2 ст. 120 КВК України вказується, що на особовий рахунок засуджених, які залучаються до суспільно корисної оплачуваної праці, зараховується незалежно від усіх відрахувань не менше як п'ятдесят відсотків нарахованого їм місячного заробітку (за початковою редакцією ст. 120 – п'ятнадцять відсотків, із 2014 р. – не менш як двадцять п'ять відсотків);

9) із відшкодування витрат на утримання засуджених виключено вартість харчування, взуття, одягу, білизни, спецодягу та спецхарчування (за початковою редакцією ч. 1 ст. 121 КВК України не відшкодовувалась тільки вартість спецодягу та спецхарчування). Тобто ці витрати, нарешті, поклала на себе держава (у початковій редакції ст. 121 КВК України дозволялось вартість комунально-побутових та інших наданих послуг утримувати з коштів, які знаходились на особових рахунках засуджених, а в разі їх відсутності – навіть пред'являти позов через суд);

10) у новій редакції викладається ст. 122 КВК України, в якій, зокрема, зазначається, що засуджені до позбавлення волі, залучені до суспільно корисної оплачуваної праці за строковим трудовим договором, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та мають право на загальних підставах на призначення й отримання пенсії за віком, по інвалідності, у зв'язку з утратою годувальника та в інших випадках, передбачених законодавством про пенсійне забезпечення. Установлюється, що пенсії засудженим за наявності

відповідного права призначаються територіальними органами Пенсійного фонду України за місцем відбування покарання, їх виплата здійснюється на рахунок установи за місцем відбування покарання. Із пенсій засуджених відшкодовуються витрати на їх утримання в установах виконання покарань, але не менше як п'ятдесят відсотків пенсії зараховується установою за місцем відбування покарання на особовий рахунок засудженого. У зв'язку з цим Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» доповнюється ст. 481 «Виплата пенсій особам, засудженим до обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»;

11) у новій редакції ч. 6 ст. 141 КВК України зазначається, що діти, які перебувають у будинку дитини, можуть передаватися їхнім родичам тільки за згодою батьків і за згодою батьків і рішенням органу опіки та піклування – іншим особам або після досягнення трирічного віку направляються до відповідних дитячих закладів (за початковою редакцією – тільки за згодою матері). Спірні питання між матір'ю та батьком щодо місця проживання дитини вирішуються органом опіки та піклування або судом.

Стосовно виконання довічного позбавлення волі передбачено таке:

1) для засуджених до довічного позбавлення волі теж установлюється право витрачати для придбання продуктів харчування, одягу, взуття, білизни та предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, одержані за переказами, за рахунок пенсії й іншого доходу, без обмеження їх обсягу (ч. 5 ст. 151 КВК України);

2) засудженим до довічного позбавлення волі збільшили кількість тривалих побачень – одне побачення раз у два місяці (ч. 5 ст. 151 КВК України). Нагадаємо, що за початковою редакцією ст. 151 КВК України одержання засудженими до довічного позбавлення волі тривалих побачень взагалі не передбачалось, надавались тільки короткострокові побачення один раз на шість місяців. За Законом України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI [4], одержання короткострокових побачень було дозволено вже один раз на три місяці, а Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII [6] дозволили й короткострокові (один раз на місяць) і тривалі (один раз на три місяці) побачення. Нині засуджені до довічного позбавлення волі мають таку саму кількість побачень, як й інші засуджені, котрі відбувають покарання в дільницях ресоціалізації колоній максимального рівня безпеки.

Висновки. Як убачається з вищевикладеного, Закон України від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII уносить чимало позитивних новел у правовий статус засуджених в Україні, покращує порядок та умови виконання окремих видів кримінальних покарань. Хоча й повільно, але КВК України звільняється від багатьох положень ВТК України, які були дослівно перенесені в початкову редакцію КВК України та які сповідували радянську режимну практику приниження особистості під час відбування кримінальних покарань, поступово наближається до загальновизнаних міжнародних стандартів поведження із засудженими. Але робота в цьому напрямі повинна продовжуватись.

Список використаних джерел:

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23 червня 2006 р. № 2713-IV // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.
2. Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схв. Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 87. – Ст. 3531.
3. Державна цільова програма реформування Державної кримінально-виконавчої служби на 2013–2017 роки, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 р. № 345 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 38. – Ст. 1341.
4. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо забезпечення прав засуджених осіб в установах виконання покарань : Закон України від 21 січня 2010 р. № 1828-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 9. – Ст. 424.
5. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо порядку та умов відбування покарання : Закон України від 5 вересня 2013 р. № 435-VII // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 76. – Ст. 2810.

6. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII // *Офіц. вісн. України*. – 2014. – № 37. – Ст. 980.

7. Лисодєд О.В. Позитивні зміни у забезпеченні прав засуджених в установах виконання покарань / О.В. Лисодєд // *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2010. – Вип. 20. – С. 135–148.

8. Лисодєд О.В. Чергові зміни у правовому статусі засуджених / О.В. Лисодєд // *Теорія і практика правознавства: електронне видання*. – 2014. – Вип. 1 (5). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/63121/58530>.

9. Лисодєд О.В. Закріплення міжнародних та європейських стандартів поведінки із засудженими у кримінально-виконавчому законодавстві України (на прикладі Закону України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII) / О.В. Лисодєд // *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол. : В.І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2015. – Вип. 30. – С. 64–76.

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених : Закон України від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII // *Офіц. вісн. України*. – 2016. – № 80. – Ст. 2666.

11. Про пробацію : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII // *Офіц. вісн. України*. – 2015. – № 17. – Ст. 445.

12. Степанюк А.Х. Позитивна кримінальна відповідальність як предмет регулювання Кримінально-виконавчого кодексу України / А.Х. Степанюк // *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2004. – Вип. 9. – С. 60–93.

13. Забезпечення якості кримінального законодавства та правозастосовної діяльності у сфері боротьби зі злочинністю в Україні // *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2011. – Вип. 21. – С. 3–19.

14. Степанюк А.Х. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи : [монографія] / А.Х. Степанюк, І.С. Яковець. – Х. : Кроссруд, 2007. – 184 с.

